

Lihantuotannon avainasemassa on onnistunut karitsan kasvatus, joka aloitetaan jo astutuskaudesta suunniteltaessa.

Uuhien ja pässien valinta ja kuntoluokitus, sekä astutusajan pituus ja ryhmäkoot suunnitellaan valmiiksi. Suunnittelussa on otettava huomioon myös tuotantorakennukset ja markkinatilanne. Kannattaa siis pohtia ennakkoon, saadaanko karitsoinnit hoidettua talvella kylmälampolassa tai milloin markkinat tarvitsevat teuraita. Viiden kuukauden kuluttua astutuskauden aloituksesta lampurilla on oltava tilat ja resurssit valmiina karitsointien valvontaan ja hoitoon. Kasvatusajan jälkeen, teuraat lähtevät ajallaan, kun markkinat ja kysyntä on otettu huomioon vuosikierrossa.

Epäonnistunut karitsointi tai viivästynyt teurastusaika on taloudellisesti tappiollista.

Katse uuhiin

ASTUTUSKAUSI: Ennen astutuskauden alkua uuhille tehdään kuntoluokitus ja tarkastetaan hampaat, jalat ja utareet. Siitokseen valitaan hyvätuottoiset ja vain terveet uuhet. Astutuskauden alkaessa uuhien kuntoluokkatavoite on 3. Karitsointiryhmien koko huomioidaan suunniteltaessa; halutaanko, että kaikki uuhet karitsoivat kerralla vai pidemmällä aikavälillä, ryhmä kerrallaan. Karitsointikauden pituudella on merkitystä, paitsi lampurin jaksamiseen, myös karitsoiden terveyden ja uuhien utareterveyden kannalta. Karitsointikauden ensimmäiset karitsat syntyvät eri olosuhteisiin kuin viimeiset. Ryhmittely karitsoiden iän mukaan on tärkeää ja helpottaa hoitotoimenpiteitä myöhemmin, kuten punnitukset.

TIINEYSKAUSI: Uuhien tiineysajan ruokinta vaikuttaa sikiöiden kasvuun ja kehittymiseen, karitsoiden tasaisuuteen, elinvoimaisuuteen ja kokoon, sekä uuhien kuntoluokkaan ja ternimaidon laatuun. Kuntoluokitusten, iän ja mahdollisesti tiedossa olevan karitsalukumäärän mukaan, uuhet jaetaan sopiviin ruokintaryhmiin.

Lopputiineyden ja imetyskauden rehujen tulisi olla laadultaan tilan parhaimmistoa. Uuhen energiantarve ja syöntikyky eivät kulje rinnakkain; karitsoinnin lähestyessä energian tarve kasvaa, mutta syöntikyky laskee. Tunnusrehujen käyttö on hyvä aloittaa kaksi kuukautta – kaksi viikkoa ennen karitsointia, riippuen karkearehujen laadusta. Tunnusrehujen tarkoitus on totuttaa uuhen pötsi imetyskauden rehuille, varmistaa karitsoiden hyvä syntymäpaino ja ternimaidon laatu. Viimeistään kuukautta ennen karitsointia varmistetaan riittävä e-vitamiinin ja seleenin saanti, niiden puute vaikuttaa karitsoiden elinvoimaisuuteen.

KARITSOINTIAIKA: Karitsointiaikana tarkkailukäyntejä on hyvä tehdä usein, joko käymällä lampolassa tai hyödyntämällä kameravalvontaa. Kameravalvonta ei häiritse eläimiä ja se parantaa myös lampurin jaksamista. Karitsointia tarkkailemalla päästään ajoissa puuttamaan tilanteisiin, jossa karitsointi ei syystä tai toisesta etene normaalisti. Viivästyneessä karitsoinnissa on usein syynä synnytystien hidaskasvu tai karitsan virheasento. Oikea-aikaisella ja oikealla poikimisavulla voidaan yleensä pelastaa sekä karitsoiden, että uuhen henki. Eläinten rauhallinen ja varma käsittely on karitsointiaikaan ensiarvoisen tärkeää. Kirjaa ylös karitsointien yhteydessä emo-ominaisuudet, ne ovat tärkeää tietoa siitosvalintoja tehdessä.

Uuhi on hyvä siirtää karitsointikarsinaan karitsoinnin jälkeen, näin varmistetaan uuhen ja karitsoiden leimautuminen toisiinsa. Karitsointikarsinoiden tulee olla vedottomia, kuivia ja puhtaita, tarvittaessa käytetään lisälämmitystä. Karitsointikarsinassa on helpompi seurata yksittäisiä karitsoita ja uuhta, kuin ryhmässä. Uuhi karitsoineen on karitsointikarsinassa noin 3–5 päivää; nyrkkisääntönä voidaan pitää päivä/karitsa. Ongelmatilanteisiin kannattaa puuttua heti. Karitsoinnin jälkeen tarkistetaan, että uuhen utareista tulee maitoa ja karitsoilta tarkastetaan hengitystiet, ternimaidon saanti ja peräaukko. Uuhen utareiden käsittely tulee tehdä puhtain käsin!

Utaretaudit muun muassa heikentävät uuhen kuntoluokkaa ja karitsoiden kasvua. Utaretulehduksesta kärsivän uuhen maito on kokkareista, vetistä ja siinä voi ilmetä väriaihteluja. Akuutit utaretulehdukset vaativat eläinlääkärin hoitoa. Karitsointikarsinasta, uuhet yhdistetään ensin pienempiin ryhmiin ja edelleen pienryhmät isommaksi ryhmäksi. Suurin suositeltava ryhmäkoko on 20 uuhta karitsoineen. Ryhmittely voidaan tehdä esimerkiksi karitsointiajan, imetettävien karitsoiden määrän, uuhen iän ja/tai kuntoluokan mukaan. Oli ryhmittely mikä tahansa, uuhen ravinnon ja vedensaanti tulee varmistaa aina.

Ternimaito

Karitsan elämän ensimmäiset 30 minuuttia ovat tulevaisuuden kannalta elintärkeitä. Tänä aikana karitsa leimautuu emäänsä ja sen tulisi saada ensimmäinen annos ternimaitoa. Ternimaidon saannissa ja imemisessä tulisi auttaa, jos sille on tarvetta. Ternimaidon saanti tulee huolehtia myös adoptoitavalle karitsalle. Oman emän tai saman tilan toisen uuhien ternimaito on lähtökohtaisesti parasta ravintoa karitsalle. Ternimaito voi olla peräisin myös toiselta lammasta-, vuohi- tai nautatilalta. Ternimaidosta karitsa saa paitsi ravintoaineita ja energiaa, myös elintärkeitä vasta-aineita, joita sillä ei syntyessään ole. Vasta-aineet imeytyvät karitsan verenkiertoon tehokkaimmin sen elämän ensimmäisen puolen tunnin aikana. Tämän jälkeen vasta-aineiden imeytyminen heikkenee ja vuorokauden jälkeen lakkaa kokonaan. Elintärkeän vastustuskyvyn lisäksi ternimaidosta karitsa saa energiaa ruumiinlämmön ylläpitämiseksi. Alilämpöisyys on vastasyntyneiden karitsoiden yleisin kuolinsyy. Ternimaito edistää myös suoliston kehittymistä. Ensimmäisen 12 tunnin aikana karitsan tulisi saada 15 % oman painonsa määrästä.

Hyvän alkukasvun lähtökohdat

Hyvän alkukasvun saaneet karitsat pysyvät usein terveempinä ja elinvoimaisempina, sekä kasvavat paremmin koko kasvatusajan, verrattuna heikon alkukasvun saaneisiin. Karitsoiden kasvua seurataan punnitsemalla ja tarkkailemalla niiden käytöstä ja ulkomuotoa, kuten ääntely, seisoma-asento tai mahan täyteisyys. Tyytyväinen, riittävästi maitoa saanut karitsa seisoo selkään suorana ja sen mahan muoto muistuttaa päärynää karitsaa nostettaessa (ks. kuva).

Maito on karitsoiden tärkein ravinnonlähde ensimmäiset kuusi viikkoa. Voidakseen tuottaa hyvin maitoa uuhien on saatava riittävästi sopivaa ravintoa, myös hyvät olosuhteet edesauttavat tuotosta. Imettäville uuhille parasta ravintoa on hyvin sulava karkearehu (D-arvo > 680), jossa on korkea energia- ja valkuaispitoisuus. Imetyskaudella uuhien karkearehun kulutus lisääntyy 25 %. Mitä useampaa karitsaa uuhi imettää, sitä korkeampi on energian ja valkuaisen tarve. Esimerkiksi uuhi, joka imettää kahta karitsaa tarvitsee noin 30 % energiaa (MJ) ja 20 % ohitusvalkuaista (OIV) enemmän kuin uuhi, joka imettää yhtä karitsaa. Analysoitua karkearehua täydennetään tarvittaessa sopivilla väkirehuilla, lisäksi huolehditaan kivennäisten, vitamiinien ja hivenaineiden saannista.

Viimeistään kahden viikon ikäisille karitsaille on hyvä tehdä karitsabaari, jossa on aina tarjolla karkea- ja väkirehua, sekä vettä. Karitsabaarissa karitsat opettelevat ja tottuvat syömään kuivarehuja. Kuivarehujen syönti edistää pötsin kehittymistä. Karitsan, eli pötsin kehitys märehtijäksi kestää noin kahdeksan viikkoa. Karitsabaarin rehujen ja veden tulee olla puhtaita, jotta ne säilyvät maittavina ja houkuttelevina. Hyvät olosuhteet ja keskeinen sijainti varmistaa ahkeran karitsabaarin käytön. Karitsabaarin vähimmäiskoko on 0,2m²/karitsa.

Mikäli uuhi menehtyy tai se ei hoida karitsaansa, voidaan karitsa ottaa tuttipullojuotolle tai yrittää adoptoida toiselle uuhelle. Tuttipullojuoton voi toteuttaa juottamalla kerta-annoksia, riittävän usein tai vapaajuotolla tuttisangosta. Adoptio vaatii hyvän etukäteissuunnitelman ja se tulee tehdä vain sellaiselle uuhelle, jolla on edellytykset hoitaa adoptoitava karitsa (riittävä maidontuotanto suhteessa karitsoiden lukumäärään).

Hyviä vinkkejä löytyy;

<https://www.proagria.fi/uploads/Hyvät-karitsointikaytannot-opas-ProAgria.pdf>

Vinkkejä karitsointikauteen/ tila case:

-Tee säilörehu riittävän ajoissa ja teetä analyysit, niin tiedät mitä syötät.

-Tunnutus 2–4 viikkoa ennen karitsointia
Väkirehuannosta nostetaan max 0,5 kg/uuhi / päivä

-Siirrä uuhet karitsoineen yksilökarsinaan karitsoinnin jälkeen
Uuhet joilla 1–2 karitsaa; 2–3 päivää, 3 – enemmän; 4 + päivää

-Heikot karitsat letkutetaan. Ternimaitoa kannattaa olla pakastimessa saatavilla (joko uuhien tai lehmän ternimaitoa käy).

-kirjataan ylös tiedot poikimisesta ja emo-ominaisuuksista.

-Tarkista; karitsoiden peräaukko ja napa. Toisinaan karitsoilta voi puuttua peräaukko ja napa voi joutua sitomaan. Navan kautta mennyt bakteeri saattaa aiheuttaa myöhemmin karitsalle terveysongelmia, kuten niveltulehdukset.

-Tiivis karitsointikausi. Uuhet tiineysmitattu. Ternimaito lypsetään aina & annetaan karitsalle = varmistetaan alkuunlähtö, vaikka ei adoptio kyseessä. + ADE-vitamiinilisä ternimaidon yhteydessä.

-Seuraa imeviä karitsoita tarkasti. Kylmettyneen karitsan hoito on työlästä ja usein epätoivoista.

-Hyödynnä kameroita tuotantotiloissa

Vinkkejä adoptioon/ tila case:

-Valitse adoptioemoksi uuhi, joka saa yhden oman karitsan. Tarvittaessa terveutareiselle, hyvät emo-ominaisuudet omaavalle uuhelle voi antaa kolmannen karitsan esimerkiksi utarevikaiselta kaksosten emolta (terveutareinen, hyvä emo, jolla 3 karitsaa on parempi, kuin utarevikainen kaksosia imettävä).

- Adoptoitavan karitsan niskaan ja takapäähän (hännän alle ja päälle) hierotaan toisen, vasta karitsoineen uuhien sikiökalvoja, -nestettä ja/tai jälkeisiä. Myös adoptioemän maitoa voidaan tiputtaa karitsan niskaan ja takapuolen päälle, jolloin uuhi nuolee sen pois. Kun uuhi näin pesee ja nuolee karitsan, siihen jää uuhien itsensä haju, jolloin se todennäköisemmin hyväksyy karitsan itselleen. Lopuksi emon annetaan nuolla adoptioyrityksen ajaksi pois otettu oma karitsansa.

- Adoptiotilanteessa, pidä uuhien oma karitsa poissa emoltaan korkeintaan 15–20 minuuttia. Tänä aikana karitsalle on hyvä juottaa ternimaitoa ja pitää se lämpimänä, mutta käsitellä muuten mahdollisimman vähän, jotta emo hyväksyy sen takaisin.

-Seuraa adoption onnistumista ja tee adoptio tarvittaessa toiselle uuhelle, jos ensimmäinen yritys ei onnistu.

- Pyri siihen, että lisämaitoa tarvitsee antaa vain adoptiota odottaville karitsoille ja niille, joiden adoptointi ei ole onnistunut.

- Pidä kirjaa uuhien emo-ominaisuuksista ja utareterveydestä. Jalostamisessa kannattaa panostaa hyviin emo-ominaisuuksiin ja utareterveyteen.

Laatukaritsaa lihaketjuun: Karitsointi ja karitsoiden alkukasvatus

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

2